

ROZWIĄZANIE PROBLEMU ZAGOSPODAROWANIA KSIĄŻEK ZBĘDNYCH W BIBLIOTECIE PEDAGOGICZNEJ W TORUNIU JAKO PRZEDSIĘWZIĘCIE PODNOSZĄCE JAKOŚĆ PRAC ORGANIZACYJNYCH I POZWALAJĄCE NA ODNIESIENIE DODATKOWYCH KORZYŚCI DLA BIBLIOTEKI - OPIS I ANALIZA

Bożena Czyż-Bortowska, Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu

Opublikowano 26.02.2004

Opis i analiza problemu

Problem zagospodarowania zbędnych książek w Bibliotece Pedagogicznej w Toruniu pojawił się po dokonaniu dużej selekcji zbioru książek w latach 1992 - 1996. W jej wyniku ubytkowano ponad 7 tysięcy woluminów, które utworzyły zbiór książek zbędnych. Jako kierownik Wydziału Udostępniania Zbiorów opiekuję się magazynem książek i stanęłam przed zadaniem przechowania tego zbioru. Okazało się, że wycofane z księgozbioru biblioteki tytuły zajęły dużą część miejsca przeznaczonego na nowe książki.

W kolejnych latach ilość książek zbędnych zaczęła rosnąć w wyniku następujących faktów:

- **Systematyczna selekcja zbiorów Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu**

Każdego roku dokonuje się systematycznej selekcji druków zdezaktualizowanych i tych, które nie znajdują wykorzystania wśród czytelników biblioteki. W latach 1997 - 1999 selekcji poddano kolejne 4 tysiące woluminów.

- **Przejmowanie zbiorów likwidowanych bibliotek**

Zmiany systemowe w Polsce po roku 1989 spowodowały likwidację wielu placówek i instytucji, przy których funkcjonowały biblioteki. Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu kilkakrotnie otrzymała ofertę przejęcia zbiorów likwidowanych bibliotek toruńskich. Warunkiem pozyskania książek było jednak przejęcie ich zbiorów w całości. Część książek Biblioteka wprowadzała na swój majątek, pozostałe powiększały zasób druków zbędnych.

Nasza Biblioteka przejęła w ten sposób księgozbiór Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Toruniu (1993), część zbiorów filii bibliotecznej w Grudziądzu (1993), a także zasoby biblioteki związkowej Lasów Państwowych w Toruniu (1996)

- **Przejmowanie zbiorów osób prywatnych**

Do biblioteki zgłaszają się osoby prywatne z ofertą przekazania własnych książek. Wielokrotnie są to emerytowani nauczyciele, którzy zamieniają mieszkania na mniejsze i nie są w stanie pomieścić zgromadzonych książek w nowych warunkach lub czytelnicy, którzy odnawiają swoje zbiory prywatne. Liczą oni, że książki te będą wykorzystane w naszej bibliotece. Pozyskiwane tytuły są często wartościowe. Niektóre są włączane do zbiorów, ale zdecydowaną większość Biblioteka posiada w wystarczającej ilości i powiększają one zbiór książek zbędnych.

W Bibliotece Pedagogicznej w Toruniu przyjęto następujące założenia:

- należy skorzystać z każdej oferty umożliwiającej pozyskanie książek do posiadanych już zbiorów,
- jako ostateczność przyjęto rozwiązanie oddawania zbędnych książek na makulaturę. Spowodowało to powiększanie się zbioru książek zbędnych i wtedy pojawił się problem **braku miejsca** w magazynie oraz problem **właściwego wykorzystania (zagospodarowania) tych książek**. Prawne aspekty tego zagadnienia rozstrzygają odpowiednie przepisy,¹ zaś

---

¹ Przepisy prawne dla bibliotek pedagogicznych i szkolnych. Zebr. i oprac. T. Zarzębski. Warszawa 1989

rozwiązania organizacyjne nie są omawiane zbyt szczegółowo w literaturze dotyczącej organizacji bibliotek.²

W Bibliotece załatwiano tę kwestię w sposób przypadkowy. Określone było miejsce przechowywania zbędnych książek, ograniczające możliwość magazynowania nowych zbiorów i brakowało jednoznacznych rozstrzygnięć, co zrobić z powiększającym się zbiorem. Pozostawienie takiego stanu rzeczy pogłębiałoby obydwa problemy - ilość książek przyrastałaby w znaczny sposób, a tytuły, które mogłyby znaleźć innych użytkowników, zajmowałyby miejsce przeznaczone na nowe książki. Rozwiązałyby je biblioteka składowa, ale takiej w Toruniu nie ma. **Uznałam, że tylko przemyślane, zaprogramowane działania zlikwidują lub zminimalizują zaistniałe problemy.**

Postanowiłam opracować program zagospodarowania zbędnych w Bibliotece zbiorów.

Opracowanie programu

Program "Zbędna Książka" powstał w połowie roku 2000. Uwzględniłam w nim źródła powstawania zbioru zbędnych książek. Następnie wyznaczyłam cele programu. Głównym powodem opracowania programu było odzyskanie miejsca na nowe książki w magazynie zbiorów. Cele równie ważne to ochrona książek przed ich eliminacją, umożliwienie wykorzystania książek przez zainteresowane osoby, a w miarę możliwości uzyskanie korzyści materialnych lub niematerialnych z zagospodarowania zbędnych książek. Kolejnym krokiem było znalezienie sposobów, umożliwiających wykonanie wyznaczonych zadań. Zaliczyłam do nich sprzedaż książek, nieodpłatne przekazanie instytucjom i - w ostateczności - przekazanie ich na makulaturę. Sposoby te były już wykorzystywane w Bibliotece. Opracowany przeze mnie program, zatwierdzony przez Dyrektora Biblioteki Pedagogicznej, porządkuje działania, wyraźnie określa wykonawców zadań na poszczególnych etapach, a także definiuje zamierzone efekty podjętych działań. Przewidziane osiągnięcia to przede wszystkim miejsce dla nowych książek w magazynie zbiorów, prócz tego zachęta dla czytelników do odwiedzania Biblioteki w poszukiwaniu taniej dobrej książki, pośrednia promocja naszej placówki w społeczności lokalnej, jak również pozyskiwanie środków finansowych ze sprzedaży książek.

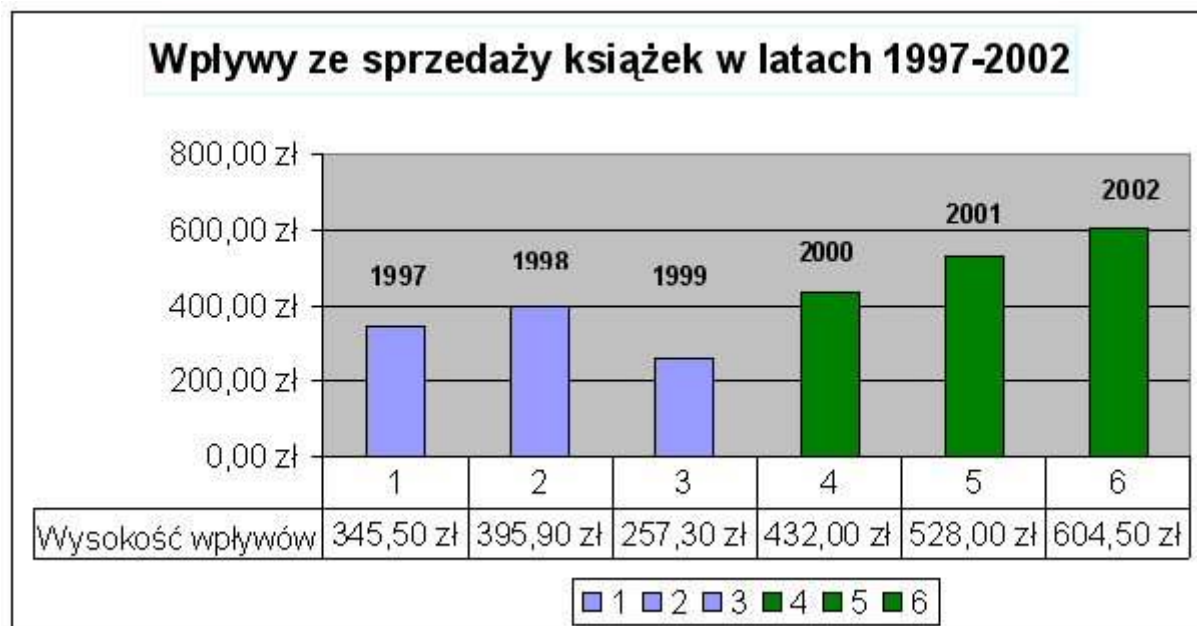
- *Różnorodność celów programu narzuciła sposoby jego ewaluacji. Przyjęłam następujące metody:*
- *obserwacja magazynu zbiorów (sprawdzanie ile wolnego miejsca odzyskuje się na przechowywanie książek nowych),*
- *obserwacja zainteresowania ofertą nieodpłatnego przekazywania książek ze strony bibliotek szkolnych i innych instytucji (sprawdzenie zasadności zastosowanej formy działania),*
- *obserwacja regału z tanią książką w Wypożyczalni (sprawdzanie częstotliwości odwiedzin w Wypożyczalni w związku z ofertą kupna taniej książki),*
- *analiza wpływów finansowych ze sprzedaży druków zbędnych i przekazania ich na makulaturę (sprawdzenie zasadności zastosowanej formy działania),*
- *monitorowanie mediów lokalnych (sprawdzenie oddźwięku podjętych działań).*
- *Celem ewaluacji jest sprawdzenie efektów wdrażania programu i zasadności podjętych działań. Analiza uzyskanych wyników posłuży do modyfikacji programu.*

Wdrażanie programu

Sprzedaż książek w lokalu biblioteki nie jest nowością, prowadzona jest od wielu lat. Program "Zbędna Książka" wzmógł aktywność pracowników Wydziału Udostępniania Zbiorów w zakresie

² Vademecum bibliotekarza: praktyczne i aktualne informacje dla bibliotekarzy, pod red. Lucjana Bilińskiego. Warszawa 2002 cz. 7 rozdz.1 podrozdz. 2.1 s 1., Andrzejewska J. Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka. T I : Organizacja biblioteki Warszawa 1996, s 91-92

sprzedaży książek (zachęcanie czytelników do kupna taniej książki, uzupełnianie oferty). Od roku 2000 wpływy uzyskiwane ze sprzedaży zbędnych tytułów systematycznie rosną. Widoczne jest również oczekiwanie wielu czytelników na nową ofertę.

Wykres ilustrujący systematyczny wzrost dochodów ze sprzedaży zbędnych książek w czasie wdrażania programu "Zbędna Książka"

Biblioteki szkolne w zasadzie nie są zainteresowane tytułami wyselekcjonowanymi ze zbioru Biblioteki Pedagogicznej, głównie z powodu niezadowalającego stanu tych książek. Zazwyczaj stare wydania, drukowane na papierze słabej jakości, zniszczone, nie posiadające kolorowych ilustracji nie byłyby wystarczająco atrakcyjne dla uczniów, którzy wymagają dodatkowych zachęt, by sięgnąć po książkę w bibliotece szkolnej.

Całkowicie nową propozycją zawartą w programie jest nieodpłatne przekazywanie zbędnych książek stowarzyszeniom, fundacjom i placówkom pomocy.

W październiku 2000 roku nawiązałam współpracę z Domem Dniennego Pobytu w Grudziądzu. Książki, które przekazałam do tej placówki pomocy społecznej stały się zaczątkiem *Biblioteczki Seniora*, liczącej obecnie ponad 200 woluminów (większość z nich to tytuły z naszych zbiorów zbędnych). *Biblioteczka Seniora* wzbudziła duże zainteresowanie wśród pensjonariuszy - emerytów z różnych środowisk. Tematyka przekazywanych książek jest urozmaicona. Są wśród nich wspomnienia, biografie aktorów, literatura religijna, poradniki z robótkami ręcznymi, romanse. Książki, które nie były wykorzystywane w naszej bibliotece stały się lekiem na samotność i nadmiar wolnego czasu pensjonariuszy grudziądzkiej placówki. Ze zbioru korzysta też personel Domu, w *Biblioteczce* jest wiele tytułów przydatnych w realizowaniu wielokierunkowej terapii zajęciowej. Nadal systematycznie przekazuję do Grudziądza wytypowane książki.

W listopadzie 2000 roku odpowiedziałam na apel Starostwa Powiatowego w Toruniu dotyczący przekazania książek bibliotekom w rejonie sołecznickim na Litwie, przygotowując partię książek spośród tytułów wyselekcjonowanych w naszej Bibliotece. Literatura piękna, wspomnieniowa i przygodowa znalazła nowych czytelników wśród Polaków na Litwie. W marcu 2003 przekazałam książki zbędne toruńskiemu Oddziałowi Stowarzyszenia "Wspólnota Polska".

Program uaktywnił innych pracowników Wydziału Udostępniania Zbiorów. Jedną z bibliotekarek z Wydziału Udostępniania Zbiorów od dwóch lat współdziała z Wiejskim Stowarzyszeniem Kulturalno-Oświatowym "Edukacja Dla Demokracji" w Zębowie. Przekazała Stowarzyszeniu zbędne książki

i wzięła udział w tworzeniu biblioteki przeznaczonej dla mieszkańców wsi i uczniów miejscowej Szkoły Podstawowej.

Ostatecznością, często konieczną, jest dla bibliotekarza przekazanie książek na makulaturę. Staramy się, by w naszej Bibliotece decyzja ta dotyczyła książek zniszczonych i całkowicie zdezaktualizowanych. Istotnym powodem unikania fizycznej likwidacji książek jest, poza emocjonalnym stosunkiem do nich, bardzo niska kwota uzyskiwana ze sprzedaży makulatury.

Efekty oddziaływań

Główny cel programu "Zbędna Książka" został osiągnięty. Dzięki zastosowaniu zaproponowanych w projekcie form zagospodarowania zbędnych książek odzyskujemy w magazynie zbiorów miejsce na nowe pozycje. Jednocześnie chronimy książki przed całkowitą eliminacją, uzyskując zarówno korzyści materialne, jak i niematerialne.

Dowodem potwierdzającym korzyści materialne są wpływy finansowe uzyskiwane ze sprzedaży książek zbędnych w lokalu biblioteki. Zważywszy na ich niską wycenę (tylko naprawdę tania stara książka może znaleźć nabywcę), nie są one bagatelne. Dla Biblioteki Pedagogicznej dysponującej niewielkimi funduszami na zakup nowych pozycji kwota 600,- zł uzyskana w roku 2002 jest kwotą znaczącą. Wpływy z makulatury były tak nieistotne, że nie chcę się na nie powoływać.

Bardziej satysfakcjonujące, choć niewymierne efekty przynosi forma nieodpłatnego przekazania książek zbędnych bibliotekom, stowarzyszeniom i instytucjom pomocy społecznej. Często wymaga to dodatkowego zaangażowania nauczycieli bibliotekarzy, ale zadowolenie nowych użytkowników książek, ochrona książek przed likwidacją, w pełni rekompensują ten wysiłek. Dodatkową korzyścią wynikającą z realizacji mojego programu jest pośrednia promocja Biblioteki w środowisku.³

---

³ Jacek Wojciechowski w pracy Marketing w bibliotece (Warszawa 1993 s. 106) zwraca uwagę na wysoką skuteczność perswazyjną reklamy pośredniej. Główną przesłanką tej skuteczności jest domniemana bezinteresowność takich rekomendacji.